

A történettudomány jövője – jövőképek története konferencia

2014. november 20-21.

Nyíregyházi Főiskola

Történettudományi és Filozófia Intézet

A TÖRTÉNETTUDOMÁNY JÖVŐJE – JÖVŐKÉPEK TÖRTÉNETE

Tudományos konferencia
2014. november 20–21.

Nyíregyháza, 2014.

Készült a
Történelem és Barátai Alapítvány
közreműködésével

Szerkesztette: Reszler Gábor

ISBN 978-615-5097-95-9

Kiadja a Nyíregyházi Főiskola
Nyíregyháza, Sóstói u. 31/b.

PROGRAM ÉS SZEKCIÓBEOSZTÁS

A Nyíregyházi Főiskola
Történettudományi és Filozófia Intézete
meghívja Önt

A történettudomány jövője – jövőképek története

című tudományos konferenciájára.

Időpont: 2014. november 20-21.

Megnyitó: 10.30–10.45

A megjelenteket köszönti **Prof. dr. Jánosi Zoltán** rektor

Helyszín: Nyíregyházi Főiskola, D épület 1. körelőadó

Plenáris előadás: 10.45–11.30

Fazekas Csaba: Ma van a holnap tegnapja,
avagy töprengések a forrásfeltárás és
feldolgozás korszakhatárán

2014. november 20., csütörtök

Időpont	A szekció helyszín: D. épület 1. körelőadó	B szekció helyszín: D. épület 6. körelőadó
	Idősíkok, jövőképek I. Szekcióelnök: Fazekas Csaba egyetemi docens, Miskolci Egyetem	Humánökológia Szekcióelnök: Kiss Lajos András intézetigazgató, Nyíregyházi Főiskola
13.00–13.30	Erdős Zoltán: Idősíkok és jövőképek a 17. századi magyar puritán imádságokban	Nemes Zoltán: Ókortörténet és humánökológia. A KATHA-projekt
13.30–14.00	Mester Béla: A magyar filozófiatörténet-írás múltja és jövője	Drabancz M. Róbert: Korszakok és karakterek. A történelem mint hivatkozási pont Prohászka Lajos történetfilozófiájában
14.00–14.30	Bödök Gergely: Magyar jövőképek 1918–1920	Trembeczki István: Rend vagy káosz? A rendszerszintű kockázatok kezelésének feltételei a globalizáció korában
14.30–15.00	Rác Márk: Jövőkép az 1948–1989 közötti Magyarországon	Reszler Gábor: A kényelmes ember időképe a modern korban
15.00–15.30	Szoboszlay György: Millenarizmus az amerikai szélsőjobboldalon. Egy esettanulmány: a CSA példája	
15.30–15.45		KÁVÉSZÜNET
	Módszertani szekció Szekcióelnök: Buhály Attila főiskolai docens, Nyíregyházi Főiskola	Olvasson bele!
15.45–16.15	Pauwlik Zsuzsa Orsika: Az Y- és Z-generáció időpercepciója és interpretációja. Az eltűnt idő nyomában	A Magyar Elektronikus Könyvtár gyűjteményében elérhető a Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófia Intézete 2012. novemberi konferenciája előadásainak szerkesztett változatát tartalmazó e-könyv. A <i>Falak és választóvonalak a történelemben</i> című kötetben 34 tanulmány található. A kétnapos tudományos tanácskozás résztvevői a vasfüggöny politikai választóvonalával mellett többek között szoltak a földrajzi határokról, az etnikumok és kisebbségek, a társadalmi rétegek, az egyházak és vallások közötti választóvonalakról. A tanulmánykötet az alábbi helyről érhető el:
16.15–16.45	Várkonyi Péter : „Már a jövő sem a régi!” A digitális generáció kihívásai és a történelemtanítás	
16.45–17.15	Illik Péter: Új technikák régi szemlélettel a történelemtanításban?	
17.15–17.45	Tóvári Judit: Kulturális örökségünk digitális archívumokban őrzött forrásainak felhasználása az oktatásban	http://mek.oszk.hu/12700/12746/index.phtml

17.45-18.000	KÁVÉSZÜNET
18.00-19.30	Kerekasztal-beszélgetés: A történettudomány és a történelemtanítás jövője: generációk és a történelem Helyszín: D. épület 1. körelőadó
19.45	FOGADÁS

2014. november 21., péntek

Időpont	A szekció helyszín: D. épület 5. körelőadó	B szekció helyszín: D. épület 6. körelőadó
	Idősikok, jövőképek II. Szekcióelnök: Aszalós Éva főiskolai docens, Nyíregyházi Főiskola	Digitális kor és a közgyűjtemények Szekcióelnök: Ulrich Attila gyűjteményvezető, Kállay Gyűjtemény, Nyíregyháza
8.30-9.00	Óbis Hajnalka: Idősikok és jövőképek Cicero Kr.e. 45-44-es leveleiben	Szerafinné Szabolcsi Ágnes - Tanyiné Kocsis Anikó: A könyvtárak szerepe a történelemtanítás jövőjében a digitális írásbeliség korában
9.00-9.30	D. Tóth Judit: Egy alternatív teológiai jövőkép: apokatasztaszisz tón pantón	Csóti Csaba: A területi levéltárak gyűjtőmunkájának történeti forrásértéke az 1990-től napjainkig keletkezett iratokra vonatkozóan
9.30-10.00	Körei László: Teljesülhetnek-e a jövőben Fukuyama korábbi tézisei, avagy a „történelem vége”?	Kujbusné Mecsei Éva: Útkeresés a hagyományok kötelékében és a kihívások kényszerpályáján - megyei levéltárak a 21. század elején
10.00-10.30	Barta Róbert: Emery Reves és a föderalista világkormány utópiája	Bánszki Hajnalka: Közgyűjtemények a digitális korban
10.30-11.00	Madarász Imre: Fény és sötétség Campanella Napállamában	Őrsi Julianna: Az élettörténetekben rejlő lehetőségek a tudomány számára

11.00–11.30	KÁVÉSZÜNET	
	Időszemlélet és jövőképek Szekcióelnök: Madarász Imre egyetemi docens, Debreceni Egyetem	Jövőképek és történetfilozófia Szekcióelnök: Galambos Sándor főlevéltáros, MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára
11.30–12.00	Csik Tamás: Az általános választójog és Magyarország jövője. Félélmek és remények a jogkiterjesztés körül a 20. század elején	Busku Szilvia: A történettudomány egzisztenciális eredete a jelenvalólét történetiségéből
12.00–12.30	Veres Miklós: Jövőképek a dualizmus kori utópisztikus és tudományos-fantasztikus irodalomban	Kiss Lajos András: Az elveszett Atlantisz nyomában – „nordicizmus” és a történelem remitológizálása az új jobboldal ideológiájában
12.30–13.00	Ballabás Dániel: Gondolatok a dualizmus kori magyar főnemesség társadalomtörténetének periodizációjáról	Kiss Ferenc: Történeti szemlélet a környezetben, környezeti szemlélet a történelemben (Az ember és természet viszonyának transzdiszciplináris megközelítése)
13.00–13.30	Kissné Rusvai Julianna: Az obi-ugor népek időszemlélete	
13.30–	ZÁRSZÓ	

Campus-túra

Ismerje meg jobban a Nyíregyházi Főiskolát!

A tudományos konferencia zárónapjának délutánján lehetőség nyílik, hogy kellemes séta keretében alaposabban megismerje a Nyíregyházi Főiskola épületeit, hogy bepillantást nyerjen a világ legjobb középületeinek járó nívódíjat 2009-ben elnyert intézmény szaktantermeibe, laboratóriumaiba. Ha élni kíván a lehetőséggel, akkor a regisztrációkor jelezze szándékát. Az egyórás Campus-túra 2014. november 21-én fél 3-kor indul az 'A' épület aulájából.

Ballabás Dániel

(Eszterházy Károly Főiskola, Történelemtudományi Intézet, Eger)

GONDOLATOK A DUALIZMUS KORI MAGYAR FŐNEMESSÉG TÁRSADALOMTÖRTÉNETÉNEK PERIODIZÁCIÓJÁRÓL

Előadásomban azt kívánom bemutatni, hogy korszakhatárnak tekinthető-e 1848 a magyar főnemesség társadalomtörténetében, illetve e csomópont körül van-e értelme „történelmi arisztokráciára” és „újonnan felkapaszkodottakra” tagolni a dualizmus korának magyar főnemességét.

Barta Róbert

(Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történelmi Intézet,
Egyetemes Történelmi Tanszék)

EMERY REVES ÉS A FÖDERALISTA VILÁGKORMÁNY UTÓPIÁJA

Az előadás Winston S. Churchill magyar származású irodalmi ügynöke, üzleti partnere és személyes bizalmasa, Emery Reves (Révész Imre) művein keresztül (Democratic Manifesto – 1942 és The Anatomy of Peace – 1945) a modernkori utópiák egy sajátos változatát, a föderalista világkormányzatra alapozott nemzetközi rend koncepcióját mutatja be. Áttekinti Reves műveinek érvrendszerét, azok hibáit és korlátait, valamint az elképzelés széles körű visszhangját és nemzetközi fogadtatását.

Az előadás bemutatja a Reves-féle utópia történelmi és morálfilozófiai megalapozását, mindezek hiányosságait, az elképzelés gyakorlati megvalósíthatatlanságának okait.

Emery Reves terve a nemzetközi jog által biztosított világrendről ugyan a mai napig nem valósult meg, de koncepciója a második világháború után alternatívákat nyitott, széles körben ismertté vált, befolyásos politikusokat és államférfiakat inspirált. A magyar származású világpolgár műveinek gondolatai a modern világ globális problémái miatt újra aktuálisak és megfontolásra érdemesek lehetnek.

Bánszki Hajnalka

(Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára,
Nyíregyháza)

KÖZGYŰJTEMÉNYEK A DIGITÁLIS KORBAN

A közgyűjtemények egyes típusai (múzeumok, levéltárak, könyvárak és galériák) egymástól sok mindenben eltérő intézmények, azonban alapfeladataik azonosak: gyűjtik, rendszerezik, és közkinccsé teszik a gyűjtőkörükbe tartozó kulturális örökséget. Ezek az alapfeladatok ma is vitathatatlanok, de az információáramlás formáinak megváltozása és felgyorsulása, valamint az új társadalmi igények – elsősorban az online hozzáférés iránti társadalmi elvárás – a munkamódszerek átalakulását eredményezték.

Nemzetközi tanulmányok szólnak arról, hogy a közgyűjtemények hogyan érhetik el hatékonyan közönségüket, hiszen az egykori betérő látogatók/kutatók/olvasók mára elérendő felhasználókká váltak, akiket meg kell szólítani. Ma az internetes jelenlét nem kiegészítő tevékenység és az intézményi honlapok már nem elégítik ki a felhasználói igényeket. A közösségi média, blogok, mobil applikációk, közgyűjteményi együttműködések adatbázisai és online kampányai segítik a virtuális jelenlétet teljesebbé tenni. A folyamat dinamizmusát jellemzi az is, hogy az internetes közönség kivívta teljes egyenjogúságát. Nem azért szolgálják az online felhasználó igényeit, hogy érdeklődését felkeltsék és offline látogató váljon belőle, hanem mert a kulturális örökséghez való hozzáférés mindenkit egyenlően megillető jog. A Web 3.0 korába átlépve a honlapok egykori látogatói közreműködökké válnak, az egyoldalú közlést és publikálást felváltja a felhasználók közreműködésével létrehozott tartalom. A legújabb trendek szerint önkéntesek segítik a kulturális örökség gyűjtését és feldolgozását, amelyben a szakemberek feladata a motiválás valamint a munka szakmai segítése. Egyes intézmények, túllépve a trendek befogadásán, a megfelelő infrastrukturális felszereltségüknek és a munkatársak elkötelezettségének köszönhetően kezdeményezések motorjaivá váltak, akik nem követik, hanem formálják a trendeket, kreatív és fenntartható irányba terelve a folyamatokat.

Az előadás leginkább nemzetközi tapasztalatok alapján igyekszik bemutatni azokat a kihívásokat és válaszokat, a kialakuló új utakat, amelyek a 21. századi magyarországi közgyűjtemények előtt is állnak.

Bödök Gergely

(Eszterházy Károly Főiskola,

Történelemtudományi Doktori Iskola, Eger)

MAGYAR JÖVŐKÉPEK 1918–1920

Előadásom időkeretét a világháborús vereség és a trianoni békeszerződés adja. Ebben a periódusban számos jelentős elképzelés született az ország jövőjét, helyét és szerepét illetően, értelemszerűen immár sokkal szerényebb állami keretekben és pozíciókban gondolkodva. Elsőként elemzem Jászi Oszkár koncepcióit és meglehetősen megkésett tervét a Monarchia föderalizálását illetően. Jászi mindössze pár héttel a „rég világ” megszűnése előtt jelentkezett egy új, grandiózus elképzeléssel. Így munkája tulajdonképpen nem is egy klasszikus értelemben vett jövőkép, a szerző sokkal inkább a Monarchia rendszerének egy lehetséges átalakítását vázolta fel. Ezt követően a Forradalmi Kormányzótanács jövőképeit vázoló fel, amelyek a korábbi elképzelésekkel szakítva, egy teljesen új rendszerben képzelték el az ország jövőjét. Céljük az állam gazdasági, társadalmi, kulturális életének és a mindennapok rendjének teljes körű megváltoztatása volt. A tanácsköztársaság megbuktatását és a visszarendeződést szorgalmazó ellenforradalmi csoportok vízióinak bemutatása ezután következik. Az ellenforradalmi formációk már a kezdet-kezdetétől a tanácsköztársaság megdöntésére és saját hatalmuk visszaszerzésére készültek. Jövőképükben hangsúlyos elem volt egy nemzeti és keresztény királyság létrehozása.

Fontos azt is tisztázni, hogy mit értek jövőkép alatt. Jövőképe bárkinek lehet. A jövőkép nehezen definiálható, meglehetősen rugalmas fogalom. A jövőkép nemcsak magára a jövőre irányul, hanem ezer szállal kötődik a születésekor létező jelenhez is. „Gazdája” értelemszerűen az ismert viszonyokon (viszonyain) szeretne változtatni, a lehetőségeit szeretné bővíteni. Meghaladni, teremteni és elérni, illetve megtartani, lebontani vagy visszafogni akar. A jövőkép önmagában nem cél, terv,

program, elgondolás, vízió vagy ábránd. Egyik sem a felsoroltakból, mégis mindegyikük egy kicsit. A jövőkép – véleményem szerint – a politikai gondolkodás elméleti háttéréhez kapcsolódik, hiszen önmagában nem lehet akció. Amennyiben viszont már politikai programként, a politikai cselekvés elméleti háttereként vagy a politika felhasznált eszközeként jelenik meg, úgy kétségkívül „aktivizálódik” és „cselekvővé” válik. Az alább tárgyalt jövőképek egymástól sokszor radikálisan eltérnek. Amíg Jászi talányos víziói a jövőről sokkal inkább naiv és a reálfolyamatokkal számot nem vető koncepcióknak tekinthetők, addig a Forradalmi Kormányzótanács jövőképei közelebb állnak egy kívánatos cél és program műfajához. Ez valószínűleg abból fakad, hogy elképzeléseik többnyire a társadalom aktív támogatására szorultak, és annak mobilizálását igényelték. Az ellenforradalmi időszakban született jövőképek közös eleme a reakciós attitűd, vagyis a Monarchia rendszeréhez való erős érzelmi viszony megjelenése. A jövőkép számtalan értelmezési lehetősége közül az előadásban a politikai vagy politikai relevanciával bíró jövőképeket tekintem át. Bár érdekes adalékul szolgálnának, így szükségképpen kimaradnak a korszak irodalmi elitjének, művészvilágának és magánembereinek izgalmas koncepciói a jövőről.

Busku Szilvia
(Miskolci Egyetem)

A TÖRTÉNETTUDOMÁNY EGZISZTENCIÁLIS EREDETE A JELENVALÓLÉT TÖRTÉNETISÉGÉBŐL

A történelem történettudományi feltárása az ember történetiségében gyökerezik Heidegger szerint. Hétköznapi értelemben történetinek nevezünk azt, ami elmúlt, vagy valamilyen formában jelen van még (pl. egy vár romjai). Az ember pedig úgy válik történetivé, hogy a megtörtént események által belekeveredik a történelembe, azaz az idő által behatárolt történések összességébe. Maga a történelem viszont nemcsak a múlton, hanem a jelenen és a jövőn keresztül is vizsgálható, ugyanis jelenvalóságával meghatározza a jövőt, tehát korszakalkotóvá válik.

Előadásom első részében azokkal a heideggeri gondolatokkal foglalkozom, melyek a történettudomány egzisztenciális eredetét

ismertetik, a második részben pedig azt igyekszem megmutatni, hogy hogyan gondolhatjuk el mindezt az ember történetiségéből.

Ehhez kapcsolódóan röviden vázolom a tárgyak történetiségének heideggeri analizisét is, hogy azok voltaképp mitől történetiek, fennállásainak milyen módjai és jellemzői ismeretesek. Jelen összefüggésben igyekszem bemutatni a történetiség alapszerkezetét, illetve azt, hogy mennyire rejlik abban az ember tulajdonképpeni történése.

Csik Tamás

(Szépművészeti Múzeum, Budapest)

AZ ÁLTALÁNOS VÁLASZTÓJOG ÉS MAGYARORSZÁG JÖVŐJE. FÉLELMEK ÉS REMÉNYEK A JOGKITERJESZTÉS KÖRÜL A 20. SZÁZAD ELEJÉN

A dualista korszak magyarországi választójogának alapjai 1848-ból valók. Bár ezen történtek változtatások az 1867 utáni korszakban (1874, 1877, 1899), de a századelőn már kiáltó különbség volt a társadalmi, gazdasági viszonyok és a lényegében fél évszázada érvényben lévő választójogi rendszer között. A századelő politikai viharai egyben konkrét alkalmat is teremtettek a széleskörű jogkiterjesztéshez 1905-öt követően.

A korabeli, jogkiterjesztéssel kapcsolatos elképzelések nyilvánvalóan érintették a dualista Monarchián belül Magyarország helyzetét, de akár az egész államszövetség jövőjét is. Ezzel számoltak a budapesti, bécsi döntéshozók, akikhez a politika világában olykor dilettánsnak, idealistának, kalandornak nevezhető személyek csatlakoztak, ezzel bonyolítva az amúgy is összetett politikai helyzetet.

Előadásomban a legszélesebb körű választójog (általános választójog) fogalmát vizsgálom az akkori politikai erők, társadalmi-politikai csoportok, világnézetek szempontjából az 1905–1910 közötti időszakban. Ezt követően az előadás központi részében sorra veszem az ezzel kapcsolatos félelmeket és reményeket, természetesen beleértve a mögöttes motivációt.

Történelmietlen lenne, ha a történelmi Magyarország vagy az Osztrák–Magyar Monarchia megmentésének szempontjából vizsgálnám a választójogi reform kérdését, bár a korabeli publicisztika gyakran így tüntette fel a problémát. Ellenben a nagyarányú politikai változásoktól, az

állam jövőjének alakulásától való félelem befolyásolta a korabeli politikai életet, így a jövőre vonatkozó elképzelések akár történelemformálónak is nevezhetőek ebben a korszakban. Mindez egyben indokolja a témaválasztást.

Csóti Csaba

(Magyar Nemzeti Levéltár Somogy Megyei Levéltára, Kaposvár)

A TERÜLETI LEVÉLTÁRAK GYŰJTŐMUNKÁJÁNAK TÖRTÉNETI FORRÁSÉRTÉKE AZ 1990-TŐL NAPJAINKIG KELETKEZETT IRATOKRA VONATKOZÓAN

Előadásomat 15 évre visszanyúló levéltári gyűjtőterületi referenci tapasztalataimra, a témában kollégáim által megjelent publikációkra, valamint a 20. századi forráskezelés elmúlt másfél évtizedes módszertani szakirodalmára támaszkodva készítem el. Elemzésem középpontjában annak a kérdésnek a vizsgálata áll, hogy az 1990 utáni, a demokratikus államrend kialakítását követően az állami és önkormányzati hivatalokban nem keletkeznek olyan mélységű társadalomtörténeti források, melyek akár a Horthy-korszak, akár a szocializmus korának kutatói számára rendelkezésre állnak. Az állam – és a társadalom – demokratizálása azt is jelentette, hogy a hivatal jóval kevesebb, a történész számára hasznosítható iratanyagot termel. Ezért a 21. századi kisközösségek által működtetett hivatali struktúrában mennyiségileg és sokszor minőségileg is radikálisan csökkent a hasznosítható források aránya. Így a területi levéltárak illetékességi körének homlokterébe a jogbiztosító szerepű iratanyag begyűjtése került. Kérdés, hogy a korábban hivatali iratként keletkezett forrásokat mely magán- és a médiatérben megszülető források „helyettesíthetik”? Mi lehet ebben a szerepe az oral historynak? Végül a 21. századi források vonatkozásában milyen szerepet kaphatnak a területi illetékességű levéltárak, hogyan tudnak hozzájárulni a hazai történeti kutatások feltételeinek biztosításához?

D. Tóth Judit

(Debreceni Egyetem, Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet)

EGY ALTERNATÍV TEOLÓGIAI JÖVŐKÉP: APOKATASZTASZISZ TÓN PANTÓN

Az egyetemes értelemben vett katolikus egyház dogmává szilárdult tanítása mellett, amely a kezdetek és a vég között feszülő, alapvetően a jó és a rossz harcaként értelmezett emberi történelem lezárásaként és egyben folytatásaként az örök kárhozatot és az örök üdvösséget kínálta/kínálja fel, az ókeresztény korban létezett és népszerű volt egy másik perspektíva is: a mindenk helyreállításának (*apokatasztaszisz tón pantón*) a gondolata. Ennek a (történet)teológiai felfogásnak egyik jól ismert képviselője a IV. század jelentős keleti egyházatyája, Nüsszai Szent Gergely (kb. 334 – kb. 395), aki jeles teológus-filozófus elődjének, Órigenésznek a nyomdokain haladva, de attól el is térve, fogalmazta meg ezzel kapcsolatos tanításait.

Ilaria Ramelli, kiváló Órigenész-kutató tavaly megjelent 900 oldalas monográfiája után (*The Christian Doctrine of Apokatastasis. A Critical Assessment from the New Testament to Eriugena*, Brill, Leiden – Boston, 2013) nehéz, sőt lehetetlen a témáról bármi újat mondani, ezért előadásomban csupán arra vállalkozom, hogy a hazai szakemberek látókörébe hozzam az *apokatasztaszisz* tanítását, mint lehetséges ókori jövőképet.

A pogány előzményekkel is rendelkező „mindenk helyreállítása” nézet az emberi történelem vonatkozásában egy A–B–A modellben gondolkodik, és azt vallja, hogy a végnek a kezdetekkel kell megegyeznie, ami a keresztény tanítások esetében a paradicsomi állapot helyreállítását és mindenki – beleértve a Sátánt is – végső megtérését jelenti. A leegyszerűsített modell azonban korántsem problémátlan és korántsem optimista. Előadásomban az előzmények rövid felvillantása után alapvetően két kérdésre keresem a választ a kappadókiai atya munkái alapján: az egykor újra bekövetkező kegyelmi állapotról vallott gergelyi felfogás miben és mennyiben tér el Órigenész egyház által elítélt nézeteitől, illetve arra, tekinthetjük-e az *apokatasztaszisz tón pantón* állapotát az emberi történelem végső és optimista lezárásáról vallott teológiai nézetnek.

Drabancz M. Róbert

(Nyíregyházi Főiskola, Társadalom- és Kultúratudományi Intézet)

KORSZAKOK ÉS KARAKTEREK. A TÖRTÉNELEM MINT HIVATKOZÁSI PONT PROHÁSZKA LAJOS TÖRTÉNETFILOZÓFIÁJÁBAN

Előadásomban arra keresem a választ, hogy a harmincas évek második felének politizáló értelmisége milyen szimbólumok használatával írta le Magyarország és Európa jövőképét. Prohászka Lajosnak 1936-ban jelent meg kötetben a Vándor és a bujdosó című munkája. A mű heves vitákat szült. Olyan neves értelmiségiek is bírálták, mint Szekfü Gyula, Babits Mihály, valamint Karácsony Sándor. A vita valójában a magyar kultúra kapcsolódási pontjait tárta fel az európai fejlődéshez. Előadásomban bemutatom a vita eszmetörténeti lényegét, felvázolom a szerző fejlődésmodelljét, és ebben elhelyezem a magyar történelemre jellemző folyamatokat.

Az előadás forrásaként alapvetően az időszak kulturális és tudományos folyóiratait használom (Minerva, Magyar Szemle).

Erdős Zoltán

(ELTE BTK, Történelem Segédtudományai Doktori Program)

IDŐSÍKOK ÉS JÖVŐKÉPEK A 17. SZÁZADI MAGYAR PURITÁN IMÁDSÁGOKBAN

A közösségi kötelékek erejének, a közösség egyben maradásának mindig lényeges feltétele egy vonzó, részben a múltbeli eredményeken alapuló jövőkép felmutatása. Ezért különösen érdekes kérdés, hogy milyen jövőképet alakítottak ki a 17. század második felének puritán közösségei, amelyeknek szinte állandó fenyegetettség közepette kellett helytállniuk, megtalálniuk a leginkább járható utat, úgy, hogy ezzel egyidejűleg közösségi önazonosságukat se veszítsék el.

Előadásomban a 17. század második felében keletkezett imádságoskönyvek (elsősorban két rendkívül népszerű, sok kiadást megért kötet, Técsi Joó Miklós és Köleséri Sámuel imádságainak) szövegét vizsgálom a narratív pszichológiai tartalomelemzés eszközeivel. Ennek nyomán kísérem meg bemutatni, hogy a puritán lelkészek

milyen jövőképet közvetítettek a gyülekezeteik számára, milyen (szövegszerűen kimutatható) attitűdök kapcsolódtak ehhez a jövőképhez, és hogyan tudták ezáltal megerősíteni a közösségi kohéziót.

Fazekas Csaba

(Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Politikatudományi Intézet)

MA VAN A HOLNAP TEGNAPJA AVAGY TÖPRENGÉSEK A FORRÁSFELTÁRÁS ÉS A FELDOLGOZÁS KORSZAKHATÁRÁN

Az előadásban szeretném összefoglalni és továbbgondolni egy 2010-ben „A múltmegismerés jövője” címmel készült írásomat. Tézisszerűen összefoglalom, hogy mi az, ami egy történész számára nem változik (nem változhat) néhány év múlva a mostaniakhoz képest, és mi az, amivel bizonyosan újdonságként kell szembenézni. A történeti megismerés elméleti és gyakorlati ismereteivel kapcsolatos fejezeteket újra kell írni a szakirodalomban – ez kétségtelen. Például: a 20. század vége – 21. század eleje bizonyosan új „forrástermelési” periódus kezdete, hiszen a megismeréshez szükséges források adatainak döntő többsége már most sem szilárd információhordozón (papíron) születik, hanem elektronikus formában. A digitalizáció fejlődése szűkíti a majdani források potenciális mennyiségét, átalakítja azok belső szerkezetét, a forráskritikával kapcsolatosan tanultak teljességének újragondolására késztet. (Mennyit hasznosíthat a jövő történésze a mai elektronikus levelezésből, nem is beszélve az sms-ről, chat-elésről stb., amelyeket pedig a politika-, a társadalom-, a művelődéstörténész egyaránt szívesen olvasna?) Minél több információ minél könnyebben válik hozzáférhetővé, annál inkább csökken az esélye a fennmaradásra, így arra, hogy egykor történeti forrásként szolgálja a múltbúvárok munkáját. Még a közmondások is változnak, hiszen tudjuk, hogy a „szó elszáll, az írás megmarad” – de ma már nem egyértelmű, hogy mi a szó, mi az írás és mi az, ami megmarad... Ugyanakkor alaposan átrajzolódnak a történeti kutatás keretei is, hiszen a digitális adattárak lerövidítik a kutatásra szánt időt és növelik a feltárható adatok mennyiségét. Alaposan megváltoznak a publikálás lehetőségei is (ami az interneten nincs, az ugyebár – majdnemhogyan – nem is létezik), a szakirodalom-használattal

és a bibliográfiai hivatkozásokkal kapcsolatos ismereteinket is teljesen át kell értékelnünk. Az előadásban ezekkel kapcsolatos tényeket és töprengéseket szeretnék vázlatpontokba sűríteni, tudva, hogy mindez nem a távoli, hanem a közeljövő, sőt: a jelen problémája.

Ilik Péter

(Szent Benedek Iskolaközpont, Budapest)

ÚJ TECHNIKÁK RÉGI SZEMLÉLETTEL A TÖRTÉNELEMTANÍTÁSBAN?

Az előadás a következő kérdéseket „járja körül”: a mindennapi gyakorlatban milyen technikai lehetőségek vannak a történelemoktatásban, milyen tankönyvek állnak rendelkezésre és milyen kérdésfeltevésekkel mit tanítanak a történelemtanárok? Ezt milyen szellemiségű kimenet (érettségi) ellenőrzi? Ez hogyan felel meg a diákok igényeinek? Lehet-e úgy történelmet tanítani, hogy az a diákok érdeklődésének megfeleljen?

Az előadás egyik fő következtetése az, hogy a magyar történelemoktatás szellemisége a módszertani „újítgatások” ellenére is archaikus, így a szemléletet is újra kell gondolni, ha az a cél, hogy a jövő történelemtanítása megfeleljen a diákok elvárásainak.

Kiss Ferenc

(Nyíregyházi Főiskola, Környezettudományi Intézet)

TÖRTÉNETI SZEMLÉLET A KÖRNYEZETTANBAN, KÖRNYEZETI SZEMLÉLET A TÖRTÉNELEMBEN. AZ EMBER ÉS TERMÉSZET VISZONYÁNAK TRANSZDISZCIPLINÁRIS MEGKÖZELÍTÉSE

A környezet szennyezése és rombolása szinte egyidős az emberiség történetével. Mértéke akkor kezdett növekedni, amikor fajunk fölhagyott a vadászó–gyűjtögető életmóddal, és áttért a földművelésre. Ma már azonban be kell látnunk, hogy az intenzív mezőgazdasági termelés természetellenes, hiszen bizonyos fajokat előnyben részesít, míg másokat háttérbe szorít. Tudjuk, hogy bizonyos népcsoportok, birodalmak eltűnéséhez vagy hanyatlásához és összeomlásához nagymértékben hozzájárulhatott a környezetszennyezés vagy a környezetrombolás. Az is ismert, hogy az emberek gyakran szenvedtek olyan betegségektől,

amelyeket a környezetszennyezés okozott. A Római Birodalomban a nagy mértékű ólomfelhasználás mérgezésekhez vezetett, vagy pl. a középkori Európa higiénés hiányosságai miatt hatalmas járványok alakultak ki. Azonban nem csak a környezetszennyezés, hanem a környezetvédelem, ha kezdetleges formában is, de hosszú múltra tekint vissza.

A környezetvédelem ma már minden felelősen gondolkodó embert foglalkoztat, és tudjuk, hogy lehetőségeinket józanul és ésszerűen kell mérlegelni, és megtalálni a fenntarthatósághoz vezető helyes szemléletet. Ehhez kíván segítséget nyújtani az osztatlan tanárképzésben egy tantárgy, amely igyekszik az emberiség történetéből azokat az eseményeket és folyamatokat kiválasztani, amelyek elvezettek a mai környezettudatos gondolkodáshoz és a fenntarthatóság, mint jövőkép kialakulásához.

Kiss Lajos András

(Nyíregyházi Főiskola, Történettudományi és Filozófia Intézet,
Filozófia Tanszék)

**Az elveszett Atlantisz nyomában - „nordicizmus” és a történelem
remitologizálása az új jobboldal ideológiájában**

Az utóbbi kétezer év európai civilizációjában rendre felbukkannak az olyan eredetmítoszok, amelyek egy valaha tökéletes harmóniában működő, de valamilyen – a legtöbb esetben természeti – katasztrófa következtében az óceán mélyére süllyedt társadalom nyomait igyekeznek megtalálni. A reneszánsz időszakában, illetve Amerika felfedezését követően megsokasodtak az elveszett Atlantisz mítosza köré szerveződő fantáziálások. Elegendő csak Francis Bacon, Tomaso Campanella, a spanyol Francisco Lopez de Gomora és a svéd Olof Rudbeck nevére gondolni, akiknek népszerű munkái lázba hozták koruk tudományos életét. A huszadik században, illetve napjainkban az effajta „kutatásokat” az esetek többségében már legkevésbé sem a pusztán tudományos kíváncsiság motiválja, hanem nagyon is utilitarista célok mozgatják: korunk különféle szélsőjobboldali mozgalmainak ideológusai egy zárt és alapvetően rasszista jellegű társadalom megszervezéséhez szeretnének történelmi–eszmei muníciót teremteni. Az előadás elsősorban a francia Pierre Benoit és az orosz Alekszandr Dugin munkáit elemezve igyekszik bemutatni az európai szélsőjobboldal által vizionált társadalomkép

lehetséges veszélyeit és az említett szerzők tudatos valóságtorzító tevékenységet.

Kissné Rusvai Julianna

(Nyíregyházi Főiskola, Tanítóképző Intézet)

AZ OBI-UGOR NÉPEK IDŐSZEMLELETE

Már a 19. században fölfigyeltek arra a kutatók, hogy a különböző szibériai népek körében a hónapok száma és a hónapok elnevezése jelentősen eltér az európai népekétől. Legközelebbi nyelvrokonaink is eredetileg a hold változása alapján mérték az időt, ezért egy évet általában 13 hónapra osztottak. Az időszakok megnevezésére a természeti környezet jelenségei (pl. a hóréteg vastagsága, az olvadás, a madarak megjelenése) és az ehhez fűződő tevékenységek (pl. favágás, halászat, vadászat) szolgáltak alapul. Később a hónapnevek száma tizenkettő lett, és átvették az orosz megnevezéseket. Az 1990-es évektől kezdve figyelhető meg az a törekvés, hogy a naptárak és egyéb kiadványok szerkesztői igyekeznek megismertetni a fiatalabb nemzedékkel a hagyományos hónapneveket és az elnevezések eredetét.

Körei László

(Pécsi Tudományegyetem, BTK, Interdiszciplináris Doktori Iskola)

TELJESÜLHETNEK-E A JÖVŐBEN FUKUYAMA KORÁBBI TÉZISEI, AVAGY A „TÖRTÉNELEM VÉGE”?

Yosirio Francis Fukuyama amerikai származású filozófus és közgazdász olyan kortárs elméletalkotó, akinek szakmaisága attól is különleges, hogy mindig képes önmaga téziseit felülbírálni, s tudományos módon aktualizálni, új tartalommal, az objektív körülményeket beépítve megjelentetni. Előadásomban több műve mellett egyik jelentős esszéjének, majd 1989-ben könyv formájában is kiadott munkájának téziseivel kívánok interdiszciplináris megközelítésben foglalkozni, s ennek kapcsán releváns válaszokat keresni arra, hogy a mai demokratikus berendezkedések formáit illetően mennyire tekinthető stabilnak a

liberális demokrácia modellje. Fukuyama 1989-ben „*A történelem vége?*” című művében azt állította, hogy a kommunista rendszerek összeomlása egyszersmind szükségszerű, s ezzel a történelmi értelemben vett „haladás” és az ideológiák harca véget ért. 1990 után szerinte ugyanis a világban a hidegháborút követően és a berlini fal leomlása után egy új társadalmi, politikai és gazdasági szerkezet, folyamatrendszer következik: *a liberális demokráciák kora*. Mindez együtt jár a szocializmus után a politikai és gazdasági szféra liberalizálásával, térhódításának szükségszerűségével, míg a szocialista szisztéma soha nem térhet vissza.

Fukuyama és Huntington korábbi polemizálásainak elemeit is igyekszem vázolni: a civilizációk harca dül-e valójában, vagy „csupán” a világrendszerek váltakoznak gazdasági működés szerint? Fukuyama későbbi, *Bizalom* című munkájában már bírálja az általa korábban megjövendölt neoliberalizmus hegemoniáját, hisz felismeri a rendszer működésében a problémákat, és az emberek közötti szakadékok gazdasági, társadalmi mélyülését. 1995-ben már arról írt, hogy szükséges megteremteni a társadalmi jólét feltételeit, melyhez erények is szükségesek. *Poszthumán jövőnk* című teoretikus eszmefuttatásában jelentősen módosít a „történelem vége” hipotézisen. Kijelenti, hogy a történelem mégsem ér véget, hiszen az emberiséget is meghaladva a biotechnológiai fejlődés másfajta evolúciót eredményezhet akár, amely a liberális demokráciákat szintén alapjaiban írhatja át. Ezen ugyancsak sajátos útkeresésekre Európa több országában napjainkban is körvonalazódnak új próbálkozások.

Kujbusné Mecsei Éva

(Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára,
Nyíregyháza)

ÚTKERESÉS A HAGYOMÁNYOK KÖTELÉKÉBEN ÉS A KIHÍVÁSOK KÉNYSZERPÁLYÁJÁN – MEGYEI LEVÉLTÁRAK A 21. SZÁZAD ELEJÉN

Az alispán ládájától a megyei közigazgatás segédhivatalán át az írott források őrzésére hivatottá váló archívum, amely a 20. század második felében önálló tudományos közgyűjteménnyé, a helytörténetírás és a közművelődés egyik helyszínévé vált, napjainkban paradigmaváltásra kényszerül: a hosszú évszázadokon át hagyományosan végzett munkát új

típusú társadalmi igényeknek megfelelő feladatok egészítik ki, illetve a legfontosabb munkaeszközt, a ceruzát is felváltják az informatikai berendezések. Szakmai szlogenjeink: a szolgáltató és nyitott levéltárrá válás, valamint a strukturális átalakulás új szemléletet, képzettséget valamint munkamódszereket kíván. Mennyiben szükséges és elengedhetetlen, mennyiben akar és tud lépést váltani/tartani egy kelet-magyarországi levéltár és levéltáros? Mit teszünk azért, hogy alapfeladatainkat a digitális forradalomban is maradéktalanul el tudjuk látni? Egyáltalán mitől függ a megyei levéltárak jövője és jövőképe? Az előadás ezekre a kérdésekre keresi a választ.

Madarász Imre

(Debreceni Egyetem, Olasz Tanszék)

FÉNY ÉS SÖTÉTSÉG CAMPANELLA NAPÁLLAMÁBAN

Az előadás tárgya az olasz irodalom legjelentősebb és a világirodalom egyik leghíresebb utópiája, Tommaso Campanella Napállam (La Città del Sole, Civitas Solis, 1602) című dialógusa. A szerző életműve, útja a domonkos rendből az inkvizíció börtönéig segít értelmezni egy olyan állam-álmom paradoxonjait, amelynek meghatározó vonásai előlegezik a tizenkilencedik és a huszadik századi ellenutópiák rémálmait, a madáchi Tragédia falanszter-jelenetétől az orwelli „szörny-államig”. Az előadó igyekszik kijelölni Campanella államvíziójának helyét Platón, Morus és Machiavelli állambölcseletének fényében, de kitekint Sade látomásaira éppúgy, mint Eötvös József és Karl Raimund Popper utópia-kritikáira.

Mester Béla

(MTA BTK Filozófiai Intézet – Nyíregyházi Főiskola,
Történettudományi és Filozófia Intézet, Filozófia Tanszék)

A magyar filozófiatörténet-írás múltja és jövője

A magyar filozófia történetének önálló elbeszélésként való megkonstruálása az első komolyan vehető vállalkozástól, Almási Balogh Pál díjnyertes akadémiai pályamunkájától (1835) kezdve Erdélyi János nagy hatású, bár torzóban maradt munkáján (1865–1867) keresztül egészen a közelmúltbeli kísérletekig a kulturális nemzetépítés programjának örököse. Szemléletmódját részint a XIX. század irodalomtudományából, részint történettudományából vette, és bizonyos

elemeiben akkor is megtartotta, amikor előbbiek már régen más elgondolásokat követtek. Az előadás arra tesz kísérletet, hogy a filozófiatörténet nemzeti elbeszélését új kontextusba helyezze mind az európai filozófia történetében, mind a kulturális nemzetépítés programján belül. Az új kontextusok hatással lesznek mind a (látenszen létező) magyar filozófiai kánonra, mind filozófiatörténetünk periodizációjára.

Nemes Zoltán

(Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Klasszika-filológiai és Ókortörténeti Tanszék)

ÓKORTÖRTÉNET ÉS HUMÁNÖKOLÓGIA. A KATHA-PROJECT

2013 őszén indult a KATHA Projekt. A kutatásban társult ókortörténész, társadalomföldrajzos, geoinformatikus szakemberek célja, hogy összegyűjtsék, geoinformatikai adatbázisba helyezték és annak keretében megjelenítsék az ókori, klasszikus kori Attikában létezett falvakra, démosokra vonatkozó valamennyi történeti, társadalomföldrajzi és humánökológiai adatot. Az adatbázis adatainak feldolgozásával lehetőség nyílik egy átfogó, atlasz-formátumú szintézis (A korai Attika történeti és humánökológiai atlasza – KATHA) elkészítésére és megjelentetésére. A tervezett előadás a KATHA Projekt munkálatainak folyamatáról, tanulságairól és jelenlegi állásáról szól.

Óbis Hajnalka

(Nyíregyházi Főiskola, Történettudományi és Filozófia Intézet,
Történettudományi Tanszék)

Idősíkok és jövőképek Cicero Kr.e. 45–44-es leveleiben

A ránk maradt több mint 900 Cicero-levélből előadásom forrásbázisát az a száz levél adja, amelyeket a Kr. e. 45–44-es évekre datálhatunk, és amelyek közvetlenül Iulius Caesar meggyilkolása előtt és után keletkeztek. Ez az esemény jelentősen megváltoztatta a római belpolitikai viszonyokat, a levelekben található utalásokból szinte napról napra rekonstruálható, miként ítéli meg a levélíró a belpolitikai helyzetet, a várható közeljövőt és benne saját szerepét, lehetőségeit, valamint a kortárs politikusokat. Cicero a jövőre vonatkozó várakozásait és félelmeit kifejtve többször párhuzamot von a Caesar és Pompeius közötti

polgárháború időszaka és a Caesar halála után szerinte várható új polgárháború között, de látja a két helyzet különbségeit is. Cicero optikáját követve az események megítélésében jövőképében kirajzolódik, hogy elvesztette a hitét a politikai szabadság visszaszerzésére és a szenátusi arisztokrácia vezető szerepére vonatkozóan, de bizonyos etikai és filozófiai értékekhez hű maradt. Ezek feltárásához vizsgálom a Cicero–Atticus levelezés elhallgatásait, célzásait, amelyet a barátok egymás között könnyen megértettek, a modern kori kommentátoroknak azonban néha nehézséget okoznak. Mivel a levelekben nem egyszerűen Cicero önreflexióit és gondolatait találjuk, hanem a címzettől függően az üzeneteinek mindig szándéka és célja is van, a leveleket olvasva újra meg újra átrajzolódik előttünk Cicero, az író és politikus portréja, emberi gyengeségeivel és politikusi erényeivel együtt. Ebben az időszakban leginkább az foglalkoztatja, hogy „miként is kell átvészelnünk ezeket az időket, amikor mindennek egyetlen ember akaratához kell igazodnia”. Az előadásom azon kívül, hogy hozzájárul a Cicero-kép árnyalásához, segítheti a Caesar halála környékén történt események megértését, a kortárs szereplők tekintetében pedig rámutatok, hogy a szereplők bizonytalanságai, habozásai, kivárásai milyen fontos szerepet játszanak a történeti események menetében és értelmezésében.

Örsi Julianna

(Finta Múzeum, Túrkeve)

AZ ÉLETTÖRTÉNETEKBE REJLŐ LEHETŐSÉGEK A TUDOMÁNY SZÁMÁRA

A történettudomány művelésének azon irányzatát tartom a jövőben hangsúlyosnak, amely interdiszciplináris forrásokra épít. A mindennapok történetének számos forráslehetősége van lokális szinten, amelyek feltárása, feldolgozása és szintézissé formálása lehet a vidéken élő társadalomkutató feladata.

Az egyéni élettörténetek, családtörténetek – legyenek azok életútleírások, naplók, hanghordozón őrzött visszaemlékezések, mélyinterjúk – a 20. század társadalomtörténetének fontos forrásai. Amennyiben ehhez tárgyak, fényképek, egyéb írásos dokumentumok is köthetők, úgy egy színes történelmi kép állhat össze, amely segíti

megértetni a rendszerváltások és világháborúk korát a jövő nemzedékével.

Pauwlik Zsuzsa Orsika

(Nyíregyházi Főiskola, Alkalmazott Pedagógiai és Pszichológiai Intézet)

**AZ Y- ÉS Z-GENERÁCIÓ IDŐPERCEPCIÓJA ÉS INTERPRETÁCIÓJA.
AZ ELTŰNT IDŐ NYOMÁBAN**

A jelenkor közép- és felsőoktatásának egyik jelentős kihívása az oktatási rendszerbe belépő/megjelenő diákok és hallgatók időre vonatkozó szemléletrendszerének változása. Az időfogalom átalakulóban van; a múltra és jövőre koncentrált korábbi gondolkodásminták helyett a jelenre fókuszáló megközelítés kerül egyre fokozottabban előtérbe.

Fenti jelenséget mind a tanítás–tanulás folyamatának előkészítésében, mind a tanári szerepekben és módszerekben a hatékonyság megőrzése érdekében megismerni és aktualizálni szükséges.

Rácz Márk

(Gárdony)

JÖVŐKÉPEK AZ 1948–1989 KÖZÖTI MAGYARORSZÁGON

Ismert, hogy a szocializmus időszakában is megjelenítettek egyfajta sajátos, előrevetített jövőképet az emberek számára. A közhelyek elkerülése végett nem kizárólag a kommunizmus eljövetele iránti vágyra fókuszálnék, hanem ennél konkrétabb elképzeléseket mutatok be. Elsőként a politikai téren megmutatkozó különféle kívánalmakról ejtek szót, másodjára a leendő gazdasági kérdéseket mutatom be, végül a társadalmi célokat ismertetem, hiszen ez is igazából foglalkoztatta az egyént. Ugyanakkor a technikai újításokat sem szabad elhagyni, mivel ez a terület is komolyan érdekelte a kor emberét. Összegzésként elmondható, hogy a cél állami szinten a szocialista embertípus kinevelése lett, melynek pontos definiálása már akkor sem bizonyult könnyű feladatnak.

Meg kell különböztetni viszont az egyéni és a közösségi jövőképet, mivel a kettő nem mindig esett egybe. Előbbi esetében fontos szétválasztani a rendszer támogatói és ellenzői jelentékeny csoportjait. Számos írás jelent meg különféle tudományos szaklapokban, hogy

miként képzelik el például az úrkutatással összefüggő újításokat. Mit jelentett a „természet leigázása” vagy a „társadalmi egyenlőség” kifejezés? Erre is választ adok előadásomban. Ezen kívül érzékeltetem, hogy mennyire rugaszkodtak el a valóságtól, mely részek valósultak meg az 1989 előtt meglevő jövőképből. Összehasonlítom, hogy a szocializmus tudósai és kutatói, esetleg újságírói milyen utópiával rendelkeztek, és ezek milyen mértékben függtek össze a kor valós technikai találmányaival.

Főként a szovjet, NDK-s, magyar és román tudomány képviselőinek munkásságára és vonatkozó írásaira támaszkodom, hiszen az egykori szocialista blokkon belül leginkább az ő eredményeik érdemelnek figyelmet.

Reszler Gábor

(Nyíregyházi Főiskola, Történettudományi és Filozófia Intézet,
Történettudományi Intézeti Tanszék)

A KÉNYELMES EMBER IDŐKÉPE A MODERN KORBAN

A nyugat-európai társadalmak XX. századi történetének egyik meghatározó eleme a kényelmes emberi én, a homo comforticus kiteljesedése. A „rövid” XX. században társadalmi méreteken jelentkezett az ember elsőrendű és legitim vágya, hogy jól és biztonságban éljen. A modernkori tudat fokozatosan elhagyta az idő hármasságát, a múlt, jelen és jövő közül túldimenzionáltan a jelenre koncentrált, egész látás- és gondolkodásmódja jelenidejűvé vált. Ennek a mentalitásbeli és értékrendbeli változásnak néhány részletét idézi fel az előadás elsősorban a politikai rendszerek és a politikusok reakcióit nyomon követve.

Szerafinné Szabolcsi Ágnes - Tanyiné Kocsis Anikó

(Nyíregyházi Főiskola, Matematika és Informatika Intézet)

A KÖNYVTÁRAK SZEREPE A TÖRTÉNELEMTANÍTÁS JÖVŐJÉBEN A DIGITÁLIS ÍRÁSBELISÉG KORÁBAN

A digitális írásbeliség elterjedése óriási változásokat generál a tudományos élet minden szegmensében. Napjainkban a könyvtárak a

korábbi évszázadokban hangoztatott megőrző funkció helyett információ szolgáltató szerepet töltenek be a kulturális örökség megőrzésében. A könyvtárak a többi közgyűjteménnyel együtt igen fontosak a történettudomány intézményrendszerében a történettudományi dokumentumok gyűjtőhelyeként és szolgáltató-helyeiként egyaránt. A könyvtárak szerepének megváltozása hatással van a történettudományi dokumentumok iránti keresletre is. A digitális írásbeliség elterjedése, az általa generált változások jelentkezik a könyvtárak gyűjteményében és szolgáltatásaiban. A felhasználók igényváltozásai tükröződnek a történettudományi információs igényekben. Ezekre a megváltozott körülményekre a könyvtárak keresik a válaszaikat, s e válaszok új lehetőségeket kínálhatnak a történelemtanítás jövőjében. Az előadás ezekre a kérdésekre irányulva próbál felmutatni hazai példákat a könyvtártudomány szemszögéből.

Szoboszlai György

(Nyíregyházi Főiskola, Történettudományi és Filozófia Intézet,
Történettudományi Tanszék)

Millenarizmus az amerikai szélsőjobbaldalon.

Egy esettanulmány: a CSA példája

Az előadás a *The Covenant, The Sword and the Arm of the Lord*-nak (CSA), illetve annak az 1971–1983 közötti alig több mint egy évtizednek a történetét tekinti át, amely időszak során a CSA egy befelé forduló, kicsiny survivalista vallási közösségből az Egyesült Államok egyik valaha létezett legveszélyesebb terrorszervezetévé alakult át.

A csoport karizmatikus és rendkívüli szuggesztív erővel bíró vezetője, az egykori lelkész, *James Ellison* kezdetben az általa vizionált közeli gazdasági-társadalmi megrázkódtatásokra igyekezett felhívni a közösség tagjainak figyelmét. 1978–79 folyamán drámai hangsúlyváltozás következett be tanításaiban: az apokalipszis immár egy karnyújtásnyi közelségre lévő eseményként jelent meg prédikációiban és írásaiban, a külvilág pedig hirtelen egy zsidókkal, feketékkel és homoszexuálisokkal zsúfolt ellenséges területté változott. Ennek a fordulatnak az oka jelentős részben abban keresendő, hogy Ellison megismerkedett a korabeli amerikai szélsőjobbaldali mozgalmak

spirituális habarcsának tekinthető *Christian Identity* tanításaival, és ennek az eszmerendszernek az Armageddon eljövételével kapcsolatos felfogása erőteljes visszaigazolását jelentette saját apokaliptikus vízióinak.

Innentől kezdve a CSA tagjaira már nem a passzív túlélés feladata hárult, hanem az, hogy a maguk eszközeivel felvegyék a harcot a végítélet során elszabaduló sátáni erőkkel. A kommuna fegyverkezésbe kezdett, több tízezer dollárt költve lőfegyverek és lőszer vásárlására, a táboruk területén pedig létrehoztak egy, az FBI quanticoi lőtere mintájára kialakított gyakorló pályát, ahol többek között zsidókat és Dávid-csillagot viselő rendőröket ábrázoló figurákon lehetett gyakorolni a célba lövést.

1983-ra a CSA késznek érezte magát arra, hogy egy korábban soha nem látott terrorhullámot szabadítson az Egyesült Államokra. A tervezett (de szerencsére többségükben kudarcba fulladt) akciók között igazi tömeggyilkosságok is szerepeltek: többek között az oklahomai szövetségi épület felrobbantása, valamint nagyvárosok ivóvízkészletének ciánnal való megmérgezése.

Az előadás a fentebb vázolt folyamat stációit kívánja nyomon követni, kitérve arra, hogy a *Christian Identity* teológiájának hatására hogyan léphetett egy, a közvetlen környezete által szinte mindvégig ártalmatlan vallási közösségként kezelt csoport a külvilágtól való elfordulástól az azzal való szembefordulás útjára.

Tóvári Judit

(Eszterházy Károly Főiskola, Eger)

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÜNK DIGITÁLIS ARCHÍVUMOKBAN ŐRZÖTT FORRÁSAINAK FELHASZNÁLÁSA AZ OKTATÁSBAN

A közgyűjteményi intézményi rendszer, különösen annak könyvtári eleme az, amelyik az 1960-as évek óta világszerte úttörője volt az informatikai alkalmazások elterjesztésének. Kutatásunkban vizsgáljuk, hogy az egyes közgyűjteményekben (levéltár, múzeum, könyvtár) és az oktatásban milyen hatásokat váltott ki az alkalmazottak informatikai készségének a változása, a digitálisan létező források és keresőeszközök lehetőségei milyen hatással vannak a gyűjtemények létrehozóira és működtetőire, a kutatómunka változásaira, a szerzői jogi kérdésekre és az oktatásban történő felhasználáson keresztül kulturális örökségünk széles körű megismertetésére és megőrzésére.

A téma fókuszában a digitálisan létező források oktatásban történő felhasználásának lehetőségei és az ehhez szükséges attitűdök állnak. Különös gondot fordítunk az alábbi területek bemutatására:

1. a kulturális identitás, a kulturális örökség fogalma és a digitális könyvtári projektek kialakításának összefüggése;
2. a kulturális örökség megőrzését, védelmét, támogatását célzó intézkedések hatása a különböző kultúrákra;
3. tanítás és tanulás digitális gyűjtemények felhasználásával és az ehhez nyújtható módszertani segítség lehetőségei a közgyűjtemények részéről (tantervi útmutatók, forráscsomagok, online kiállítások lehetőségei).

A kutatás feltárja, tudományosan megalapozza a közgyűjteményi szakemberek és a pedagógusok képzésfejlesztésének irányát, módszertani segítséget nyújt digitális gyűjtemények felhasználásához az oktatásban és az élethosszig tartó tanulásban.

Trembeczki István

(Nyíregyházi Főiskola, Történettudományi és Filozófia Intézet,
Filozófia Tanszék)

REND VAGY KÁOSZ? A RENDSZERSZINTŰ KOCKÁZATOK KEZELÉSÉNEK FELTÉTELEI A GLOBALIZÁCIÓ KORÁBAN

Az utóbbi évtizedekben számos figyelmeztetés, negatív forgatókönyv jelent meg különböző szaktudományok oldaláról, melyek a XXI. századra egyre súlyosbodó ökológiai, gazdasági, népesedési és politikai kockázatokat, sőt kríziseket prognosztizálnak, s mihamarabbi kollektív cselekvést szorgalmaznak. A figyelmeztetések helyénvalónak bizonyultak, ma már akár a napi tapasztalat is igazolhatja ezeket a jelenségeket.

Az előadásunk során Francis Fukuyama és Jacques Attali gondolatainak segítségével betekintést teszünk azokba a forgatókönyvekbe, a jövő szerintük megvalósításra érdemes világpolitikai és világtársadalmi modelljeibe, melyek révén a rendszerszintű kockázatok, krízisek elkerülhetőek, kezelhetőek lennének, s egy élhető világállapotot eredményeznének. Mivel gondolataik nem

csak utópiák, hanem lehetséges pozitív kimenetelek, így egyaránt számolnak olyan alapfeltételekkel, amelyek elmaradása a krízisek megoldását eleve kérdésessé teszik. Az előadás a két gondolkodó elméleteinek logikai vázára és a megvalósíthatóság alapfeltételeire fókuszál.

Várkonyi Péter

(Eszterházy Károly Főiskola, Új- és Jelenkori Történeti Tanszék, Eger)

„MÁR A JÖVŐ SEM A RÉGI!” A DIGITÁLIS GENERÁCIÓ KIHÍVÁSAI ÉS A TÖRTÉNELEMTANÍTÁS

Előadásomban az elmúlt négy év tanítási tapasztalataira támaszkodva kívánom bemutatni a történelemtanítás új kihívásait és lehetőségeit. Arra a kérdésre kívánok felelni, hogy másként kell-e tanítani a „digitális bennszülötteket”, s a jelen információfolyamába hogyan illeszthetők be a múlt eseményei. Bemutatom a digitális tananyagok és a közösségi oldalak adta lehetőségek kiaknázhatóságát. Kitérek a háttérismeretek átalakulására, s az ebből adódó tanári feladatokra. Végezetül bemutatom egy középiskolai történelemtanárok körében – a fentebb vázolt változások kapcsán – végzett empirikus kutatás eredményeit.

Veres Miklós

(Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest)

JÖVŐKÉPEK A DUALIZMUS KORI UTÓPISZTIKUS ÉS TUDOMÁNYOS-FANTASZTIKUS IRODALOMBAN

Az előadás célja, hogy bemutassa a dualizmus kori utópisztikus és sci-fi tematikájú szépirodalmi művek jövőképeit. Rövid elméleti bevezető után, tematikus elrendezést követve, először a dualizmus feltételezett jövőjét megfogalmazó nemzeti romantikus víziókat (Jókai Mór: A jövő század regénye), majd az azt követő nacionalista ábrándokat (Privigyey Pál: Magyarország nem volt, hanem lesz) mutatom be. A második blokkban nagy hangsúlyt helyezek a korszak szociális jellegű utópisztikus (Beksic Gusztáv: Barna Arthur, Boross Mihály: A harmadik testamentom,

Bessenyei Magyar Gyula: Fél század múlva stb.) jövőképeinek ismertetésére. Az utolsó részben kerül sor a korszak utópisztikus, elsősorban kommunista (Tóvölgyi Titusz: Az új világ) és anarchista (Naszády József: Anarchia), valamint a feminizmust bíráló disztópikus (Herczeg Ferenc: A jövő század novellája) elképzeléseket felvázoló művek tárgyalására.